

Л. Ніколенко,

доктор юридичних наук, професор,
провідний науковий співробітник відділу господарсько-правових досліджень
проблем економічної безпеки,
Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень
імені В.К. Мамутова Національної академії наук України»
ORCID ID: 0000-0002-3437-6968

ПРИМИРНІ ПРОЦЕДУРИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО ІНВЕСТИВАННЯ: ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Трансформація глобальної інвестиційної політики, зумовлена переходом до парадигми сталого розвитку та посиленням регуляторних ініціатив Європейського Союзу (далі – ЄС), актуалізує потребу в модернізації правових механізмів забезпечення інвестиційної безпеки. Ключовим вектором сучасного економіко-правового регулювання стає інтеграція ESG-компонентів (Environmental, Social, Governance), які детермінують нові вимоги до корпоративного управління, прозорості бізнес-процесів та механізмів запобігання конфліктам. У цьому контексті примирні процедури – медіація, мирова угода, арбітраж – розглядаються не лише як альтернативні процесуальні засоби врегулювання спорів, а як системні інструменти підтримання стійкості інвестиційних відносин, запобігання деструктивним економічним втратам і зниження регуляторних ризиків. З огляду на стратегічний курс України на правову та інституційну конвергенцію з *acquis* ЄС, дослідження потенціалу примирних процедур як гарантії передбачуваності інвестиційного середовища та підвищення якості економічної безпеки набуває наукового та практичного значення.

Стан дослідження. Питання примирних процедур були предметом дослідження таких вчених як: І.А. Балюк, О.А. Беляневич, А.Г. Бобкова,

О.Г. Бортнік, І.А. Бутирська, А.А. Бутирський, М.Б. Гарієвська, Я.В. Лазур, Н.О. Петренко, О.П. Подцерковний, В.В. Резнікова, Т.В. Степанова, В.С. Щербина та ін. Однак сучасні умови потребують проведення досліджень стосовно застосування примирних процедур як інструменту забезпечення сталого інвестування.

Метою статті є дослідження примирних процедур як інструменту забезпечення сталого інвестування у контексті імплементації *acquis* ЄС, з'ясування їх нормативно-правової природи, функціонального потенціалу та перспектив адаптації в правовій системі України.

Виклад основного матеріалу. Сталий інвестиційний розвиток у сучасному глобальному правопорядку визначається не лише як економічна стратегія довгострокового зростання, а як соціально й екологічно відповідальна модель капіталовкладень, що ґрунтується на принципах збалансованості інтересів держави, бізнесу та суспільства [1]. У науковому дискурсі сталий інвестиційний процес охоплює не лише фінансові чинники, а й систему соціальних та екологічних зобов'язань, що формує нову генерацію правових стандартів інвестиційної діяльності, спрямованих на запобігання деструктивним глобальним ризикам [2]. У межах європейського правопорядку

На відміну від класичного процесуального підходу, який розглядає примирні процедури як факультативну альтернативу судовому вирішенню спорів (ADR – англ. Alternative dispute resolution), у сучасному європейському та міжнародному правовому дискурсі вони дедалі частіше кваліфікуються як структурний елемент ESG-компоненти Governance, що

Мирова угода у сучасній європейській моделі інвестиційного права також набуває ESG-функціонального виміру, оскільки розглядається не як компроміс «програв-програв», а як інструмент збереження економічних відносин та за-

побігання судовому розгляду, що може мати системний негативний вплив на ринок, кредиторів, споживачів та локальну економічну стабільність.

Мирова угода у сфері господарських (економічних), в тому числі інвестиційних правовідносин розглядається не лише як інструмент припинення спору за взаємною згодою сторін, а як правовий механізм договірної стабілізації економічних відносин, спрямований на збереження інвестиційного активу та запобігання втраті його економічної цінності [7, с. 24–30]. Мирову угоду слід розглядати не як «фінальну стадію» конфлікту, а як активний превентивний інструмент, що дозволяє сторонам зберегти правовідносини без руйнівного ефекту судового примусу, зберігаючи контроль над умовами виконання зобов'язань та репутаційний характеристичі сторін. Особливістю мирової угоди як примирної процедури є те, що вона не модифікує матеріального права, а трансформує юридичну динаміку зобов'язання – перетворюючи потенційно конфліктне правовідношення на договірну відновлену конструкцію, що забезпечує усвідомлений баланс інтересів сторін замість одностороннього примусу. Саме тому в європейській правовій практиці мирова угода розглядається як процедура, що дозволяє уникнути наслідків судової ескалації, які можуть включати банкрутство, блокування активів, втрату корпоративної репутації, спотворення інвестиційної історії для майбутніх угод.

Мирова угода, в процесі врегулювання інвестиційних спорів, повинна відповідати щонайменше чотирьом ключовим принципам:

1) принципу пропорційності, який вимагає, щоб умови примирення не створювали надмірних або репресивних обтяжень для однієї зі сторін;

2) принципу юридичної передбачуваності та правової визначеності, що гарантує чіткість умов виконання, відсутність прихованих юридичних ризиків та узгодженість із системою чинного регуляторного середовища;

3) принципу добросовісності, який передбачає відсутність елементів шантажу, тиску, інформаційної асиметрії або зловживання переговорною перевагою;

4) принципу нейтральності, згідно з яким мирова угода не може порушувати чинні екологічні, соціальні, фінансові чи санкційні норми, не створюючи ризику «штучної правової легалізації» неправомірної поведінки сторін.

Особливо важливим елементом ESG-оцінки мирової угоди є здатність забезпечити її стале виконання, тобто наявність реалістичного механізму імплементації, що не провокує нову хвилю конфлікту, не блокується на рівні національної юрисдикції та не допускає ухилення від зобов'язань.

В Україні мирова угода передбачена господарським та цивільним процесуальним законодавством, яке підкреслює, що сторони можуть врегулювати спір на прийнятних для кожного умовах [8]. Стаття 192 ГПК України та стаття 207 ЦПК України закріплює право сторін по справі врегулювати спір шляхом укладення мирової угоди. Зазначені норми містять ідентичне законодавче визначення даного явища. Так, мирова угода укладається сторонами з метою врегулювання спору на підставі взаємних поступок і має стосуватися лише прав та обов'язків сторін. При цьому, укладання мирової угоди є одним із способів вирішення спору, який виник між сторонами, по суті [9, с. 25–29].

Укладення сторонами мирової угоди на будь-якій стадії судового провадження є забезпеченням принципу диспозитивності – свободи вільно розпоряджатися своїми процесуальними та матеріальними правами. Слід погодитись із думкою, що диспозитивність пов'язується не лише з правом на звернення до суду, але і з правами на визначення обсягу вимог (визначення предмета позову, зміни підстави позову) і формуванням процесуальних заперечень, правами, які спрямовані на закінчення судового процесу (укладення мирової угоди, визнання позову, відмова від позову) [10, с. 112].

Медіація є одним з методів позасудового неформального врегулювання спорів учасниками інвестиційних правовідносин. Відповідно до статті 3 Директиви Європейського парламенту і Ради Європи 2008/52/ЄС про деякі аспекти медіації в цивільних та господарських справах, медіацією є структурований процес, незалежно від його назви, у якому дві чи більше сторони спору намагаються самостійно і на добровільній основі досягнути домовленості про врегулювання свого спору за допомогою медіатора. Цей процес може бути ініційований сторонами або здійснюватись за пропозицією чи розпорядженням суду, або бути передбачений законодавством держави-учасниці [11]. Стаття 1 Закону України «Про медіацію» визначає медіацію як позасудову добровільну, конфіденційну, структуровану процедуру, під час якої сторони за допомогою медіатора (медіаторів) намагаються запобігти виникненню або врегулювати конфлікт (спір) шляхом переговорів [12]. На відміну від мирової угоди, яка фіксує вже досягнутий результат, медіація є саме процедурою його формування, що передбачає кероване усунення інформаційної асиметрії, деескалацію конфлікту та побудову конструктивної моделі вза-

Порівняно з мировою угодою, яка фіксує досягнуте сторонами рішення на одній із фінальних стадій конфлікту, медіація має більш високий превентивний потенціал, оскільки застосовується на тій фазі спору, коли економічні наслідки ще не набули незворотного характеру і можливе збереження цілісності інвестиційного проєкту [13, с. 103-108]. Крім того, медіація забезпечує повний захист інвестиції, а не лише формальне припинення спору, оскільки акцентує увагу на довгостроковій життєздатності економічних відносин, збереженні взаємної платоспроможності сторін, ринкової репутації та недопущенні регуляторних та санкційних ризиків. Мирова угода може врегулювати спір на умовах взаємних поступок, але не завжди гарантує збереження репутації або стійкість виконання у майбутньому, натомість медіація має потенціал перебудувати відносини сторін, змінивши їхню стратегію з протидії на співпрацю, що в сучасній ESG-парадигмі сприймається як більш ефективна форма стратегічного корпоративного управління.

Міжнародний арбітраж посідає особливе місце серед примирних процедур, оскільки поєднує квазісудову форму врегулювання спору з договір-

ною автономією сторін, зберігаючи при цьому приватно-правову природу процедури. На відміну від державного суду, арбітраж не лише дозволяє сторонам визначати право, мову, юрисдикційну модель та процесуальні стандарти розгляду спору, але й забезпечує високий рівень конфіденційності, передбачуваності та захисту від політичного впливу держави, що є критично важливим для збереження інвестиційної довіри.

Особливої актуальності міжнародний арбітраж набуває у сфері сталого інвестування, де будь-яка втрата довіри, невизначеність або непрогнозована ескалація спору здатні призвести до руйнівного макроекономічного ефекту, виходячи далеко за межі спору між двома суб'єктами. У цій логіці міжнародні арбітражні інституції, такі як ICSID, UNCITRAL, SCC, PCA дедалі частіше позиціонують арбітраж не просто як можливість вирішення спору, а як елемент глобальної системи стабілізації інвестиційного середовища, де атрибути правової передбачуваності, примусової виконуваності та захисту від дискримінаційних практик мають безпосередню ESG-цінність.

Важливою перевагою міжнародного арбітражу є також високий рівень виконуваності рішень на основі Нью-Йоркської конвенції 1958 року, що забезпечує їх визнання у більш ніж 170 юрисдикціях, тоді як судові рішення національних судів часто стикаються з перешкодами в інших правових системах [14]. Як різновид арбітражу виокремлюють інвестиційний арбітраж, який виник на підставі Конвенції про порядок вирішення інвестиційних спорів від 18 травня 1965 р. Україна ратифікувала цю угоду 16 березня 2000 р., і відповідно для неї стають чинними процедури розгляду інвестиційних спорів, що передбачені цим міжнародно-правовим актом. Одним із постійно діючих і найпопулярніших інституційних арбітражів, що розглядає інвестиційні спори, є Міжнародний центр з врегулювання інвестиційних

спорів (ICSID – International Centre for Settlement of Investment Disputes) [15]. Використання ICSID як засобу для поліпшення інвестиційного клімату є ефективним за таких умов: наявність згоди сторін на вирішення інвестиційних спорів у цьому органі, чинність для держави відповідного міжнародно-правового регулювання і, що не менш важливо, наявність у державі політичної волі визнавати та виконувати рішення ICSID [16, с. 339-342]. Слід підкреслити, що міжнародний інвестиційний арбітраж має договірну природу, оскільки його застосування ґрунтується на згоді сторін, зафіксованій у міжнародних договорах або арбітражних застереженнях. Можливість звернення до арбітражу забезпечується як положеннями інвестиційного законодавства України, так і нормами міжнародних двосторонніх та багатосторонніх угод, які відповідно до ст. 9 Конституції України є складовою національного правопорядку. Водночас ініціювання арбітражного провадження можливе виключно за умови наявності письмового підтвердження згоди сторін на його застосування. Окремої уваги потребує те, що навіть у разі ухвалення рішення на користь інвестора процес фактичного стягнення коштів може супроводжуватися додатковими правовими та процедурними бар'єрами, зумовленими специфікою міжнародної юрисдикції та виконанням арбітражних рішень у національних правових системах.

Порівняно з державним судочинством, міжнародний арбітраж має низку переваг, які безпосередньо співвідносяться з ESG-принципами репутаційної безпечності, конфіденційності, юридичної передбачуваності та економічної безперервності. Насамперед, арбітраж суттєво знижує ризик публічного репутаційного удару, оскільки розгляд спору проводиться у режимі конфіденційності, що унеможливорює формування негативного інформаційного фону, здатного зруйнувати ринкову капіталізацію компанії або знизити її

Якщо мирового угода фіксує договірне відновлення правовідносин, а медіація забезпечує конфліктну деескалацію через керований діалог, то міжнародний арбітраж гарантує нейтральність, виконуваність і транскордонну захищеність прав інвестора. У сукупності ці механізми вже не можуть розглядатися як суто приватні альтернативи суду, у європейському правопорядку вони набувають значення стратегічних інструментів забезпечення інвестиційної безпеки, репутаційної стабільності підприємства.

Стаття присвячена дослідженню примирних процедур як інструменту забезпечення сталого інвестування. Акцентована увага на інтеграції ESG-компонентів (Environmental, Social, Governance) як ключових елементів сучасного економіко-правового регулювання, що визначають нові вимоги до корпоративного управління, прозорості бізнес-процесів та механізмів запобігання конфліктам. Примирні процедури – медіація, мирова угода та арбітраж – позиціонуються не лише як альтернативні засоби врегулювання спорів, але й як системні інструменти підтримки стійкості інвестиційних відносин, запобігання економічним втратам і зниження регуляторних ризиків. Наголошено, що з урахуванням стратегічного курсу України на адаптацію з аспис ЄС, дослідження потенціалу цих процедур як гарантії передбачуваності інвестиційного середовища набуває наукового та практичного значення, сприяючи підвищенню економічної безпеки. Здійснено аналіз природи мирової угоди як правового засобу договірної стабілізації економічних відносин; медіації – як інструменту відповідального корпоративного управління (responsible risk governance); міжнародного арбітражу – як гарантії транскордонної захищеності прав інвестора та збереження економічної безперервності інвестиційного

Стаття присвячена дослідженню примирних процедур як інструменту забезпечення сталого інвестування. Акцентована увага на інтеграції ESG-компонентів (Environmental, Social, Governance) як ключових елементів сучасного економіко-правового регулювання, що визначають нові вимоги до корпоративного управління, прозорості бізнес-процесів та механізмів запобігання конфліктам. Примирні процедури – медіація, мирова угода та арбітраж – позиціонуються не лише як альтернативні засоби врегулювання спорів, але й як системні інструменти підтримки стійкості інвестиційних відносин, запобігання економічним втратам і зниження регуляторних ризиків. Наголошено, що з урахуванням стратегічного курсу України на адаптацію з аспис ЄС, дослідження потенціалу цих процедур як гарантії передбачуваності інвестиційного середовища набуває наукового та практичного значення, сприяючи підвищенню економічної безпеки. Здійснено аналіз природи мирової угоди як правового засобу договірної стабілізації економічних відносин; медіації – як інструменту відповідального корпоративного управління (responsible risk governance); міжнародного арбітражу – як гарантії транскордонної захищеності прав інвестора та збереження економічної безперервності інвестиційного

Стаття присвячена дослідженню примирних процедур як інструменту забезпечення сталого інвестування. Акцентована увага на інтеграції ESG-компонентів (Environmental, Social, Governance) як ключових елементів сучасного економіко-правового регулювання, що визначають нові вимоги до корпоративного управління, прозорості бізнес-процесів та механізмів запобігання конфліктам. Примирні процедури – медіація, мирова угода та арбітраж – позиціонуються не лише як альтернативні засоби врегулювання спорів, але й як системні інструменти підтримки стійкості інвестиційних відносин, запобігання економічним втратам і зниження регуляторних ризиків. Наголошено, що з урахуванням стратегічного курсу України на адаптацію з аспис ЄС, дослідження потенціалу цих процедур як гарантії передбачуваності інвестиційного середовища набуває наукового та практичного значення, сприяючи підвищенню економічної безпеки. Здійснено аналіз природи мирової угоди як правового засобу договірної стабілізації економічних відносин; медіації – як інструменту відповідального корпоративного управління (responsible risk governance); міжнародного арбітражу – як гарантії транскордонної захищеності прав інвестора та збереження економічної безперервності інвестиційного

проекту. Підкреслено, що медіацію слід розглядати як процедуру, яка дає змогу досягати врегулювання ще до того, як конфлікт переходить у стадію формального арбітражу або судового розгляду, запобігаючи негативному впливу на економічну діяльність підприємства, ділову репутацію та рейтинг. Наголошено, що мирова угода, в процесі врегулювання інвестиційних спорів, повинна відповідати принципам пропорційності, юридичної передбачуваності та правової визначеності, доброчесності, нейтральності. Доведено, що у логіці сталого інвестування примирні процедури оцінюються не як акт приватної автономії сторін, а як елемент стратегічного ESG-комплаєнсу. Аргументовано необхідність адаптації українського законодавства до європейських стандартів у напрямі посилення ролі примирних процедур як превентивного правового інструмента захисту інвестицій.

Ключові слова: примирні процедури, стале інвестування, інвестиція, Європейський Союз, арбітраж.

Nikolenko L., Conciliation procedures as an instrument for ensuring sustainable investment: European standards and prospects for Ukraine

The article is devoted to the study of conciliation procedures as an instrument for ensuring sustainable investment. The focus is placed on the integration of ESG components (Environmental, Social, Governance) as key elements of modern economic and legal regulation, which determine new requirements for corporate governance, business process transparency and conflict prevention mechanisms. Conciliation procedures – mediation, settlement agreement and arbitration – are positioned not only as alternative means of dispute resolution, but also

as systemic tools for maintaining the resilience of investment relations, preventing economic losses and reducing regulatory risks. It is emphasized that, in view of Ukraine's strategic course toward alignment with the EU acquis, the examination of the potential of these procedures as a guarantee of the predictability of the investment environment gains scientific and practical importance, contributing to the enhancement of economic security. The nature of the settlement agreement is analysed as a legal mechanism for contractual stabilization of economic relations; mediation – as an instrument of responsible corporate governance (responsible risk governance); and international arbitration – as a guarantee of cross-border protection of the investor's rights and preservation of the economic continuity of an investment project. It is stressed that mediation should be regarded as a procedure capable of achieving settlement even before the conflict reaches the stage of formal arbitration or judicial proceedings, thus preventing adverse effects on the company's economic activity, business reputation and rating. It is noted that a settlement agreement in the process of resolving investment disputes must comply with the principles of proportionality, legal certainty and foreseeability, good faith and neutrality. It is demonstrated that in the logic of sustainable investment, conciliation procedures are assessed not as an act of private autonomy of the parties, but as an element of strategic ESG compliance. The necessity of adapting Ukrainian legislation to European standards in the direction of strengthening the role of conciliation procedures as a preventive legal instrument for investment protection is substantiated.

Key words: conciliation procedures, sustainable investment, investment, European Union, arbitration.

Література:

1. Jeffrey D. Sachs *The Age of Sustainable Development*. University Press New York, NY 2015. 543 pp. URL: https://www.researchgate.net/publication/321491959_The_Age_of_Sustainable_DevelopmentThe_Age_of_Sustainable_Development_Jeffrey_D_Sachs_Columbia_University_Press_New_York_NY_2015_xvii_543_pp_ISBN_978-0-231-17315-5 (дата звернення: 20.10.2025)

2. *Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development*. United Nations. URL: <https://sdgs.un.org/2030agenda> (дата звернення: 20.10.2025)

3. *What is the EU's Competitiveness Compass and what is it designed to achieve?* World Economic Forum. 2025. URL: <https://www.weforum.org/stories/2025/01/what-is-eu-competitiveness-compass/#how-will-the-european-commission-achieve-these-goals?> (дата звернення: 20.10.2025)

4. Steen Thomsen. *Sustainable Corporate Governance. An Overview and an Assessment*. May 25, 2023. URL: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4459225> (дата звернення: 20.10.2025)

5. Швецова Л. Альтернативні способи вирішення спорів. *Вісник НААУ*. 2024. № 1-2. С. 57–66.

6. *Responsible Business Conduct and Investor Risk Prevention*. OECD Analytical Report. OECD. 2022. URL: <https://www.oecd.org/en/topics/responsible-business-conduct.html> (дата звернення: 20.10.2025).

7. Ніколенко Л.М. Примирні процедури при вирішенні господарських спорів: порівняльний аналіз. *Науковий вісник УжНУ. Серія «Право»*. 2025. № 87. Ч. 2. С. 24–30.

8. Мiroва угода як альтернатива судовому рішенню: особливості укладення та забезпечення. *Юридична газета*. 17 травня 2024. URL: <https://yur-gazeta.com/golovna/mirova-ugoda-yak-alternativa-sudovomu-rishennyu-osoblivosti-ukladennya-ta-zabezpechennya.html> (дата звернення: 20.10.2025)

9. Петренко Н.О. Щодо правової природи та поняття мирової угоди. *Правовий часопис Донбасу*. 2024. № 2(87). С. 25–29.

10. *Цивільне процесуальне право України (Загальна частина): підруч.* / О.В. Гетманцев, Л.А. Кондрат'єва, Л.А. Остафійчук, А.Л. Паскар, І.Ю. Татулич; за ред. О.В. Гетманцева. Чернівці: Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича, 2022. 412 с.

11. Directive 2008/52/EC Of The European Parliament and Of The Council of 21 May 2008 on certain aspects of mediation in civil and commercial matters. *Official Journal of the European Union*. URL: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008> (дата звернення: 20.10.2025).

12. Про медіацію: Закон України від 16.11.2021 р. № 1875-IX. Офіційний сайт Верховної Ради України. Законодавство. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text> (дата звернення: 20.10.2025).

13. Ніколенко Л.М. Примирливі процедури при вирішенні господарських спорів: Другі наукові читання пам'яті академіка В.К. Мамутова: матеріали круглого столу: (м. Київ, 3 липня 2020 р.). Наук. ред. В.А. Устименко. Київ: НАН України; ДУ «ІСПД імені В.К. Мамутова НАН України», 2020. С. 103–108.

14. Притика Ю. Д. Міжнародний комерційний арбітраж: Питання теорії та практики: Монографія. К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2005. 516 с. URL: <https://www.twirpx.com/file/828793/> (дата звернення: 20.10.2025).

15. Конвенція про порядок вирішення інвестиційних спорів прийнята 18 травня 1965 р. в м. Вашингтон (США). Офіційний сайт Верховної Ради України. Законодавство. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_060 (дата звернення: 20.10.2025).

16. Тищенко Ю.В. Правове забезпечення іноземних інвестицій в Україні (міжнародно-правовий аспект). *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 5. С. 339–342. URL: http://lsei.org.ua/5_2019/84.pdf (дата звернення: 20.10.2025).

Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

Дата надходження статті: 16.09.2025

Дата прийняття статті: 06.10.2025

Опубліковано: 24.11.2025

